

Динамічна діагностика потенційних можливостей стійкого економічного розвитку торговельного підприємства

К. О. Іванчук^і

Динамізм, властивий сучасному бізнес-середовищу, повинен бути екстрапольований на методи, які використовуються для наукового обґрунтування системи управління підприємством на засадах стійкості. Цим зумовлено формування підходу до діагностики можливостей забезпечення стійкого розвитку на основі використання динамічних і статичних параметрів шляхом дослідження напрямків трансформації вихідного базису розвитку, у результаті чого визначено п'ять типів трансформаційних напрямків: синхронно зростаючий, синхронно спадний, стагнаційний, інверсний, асинхронний. Доведено важливе значення структурних змін локальних складових потенціалів виживання та стійкості. Запропоновано і обґрунтовано динамічну діагностичну модель, яка відображає швидкість зміни локальних складових потенційних станів і дозволяє розрахувати коефіцієнт динамічної стійкості, відповідно до чого визначено три зони його належності – зона від'ємної динамічної стійкості, зона додатної динамічної стійкості, флет-зона динамічної стійкості. Розроблено матрицю імпульсних характеристик, яка залежно від співвідношення зони динамічної стійкості й трансформаційного типу дозволяє виокремити п'ять видів імпульсів, що генеруються на основі набутого вихідного базису розвитку, – стимулювальний імпульс, дестимулювальний імпульс, пасивний імпульс, стабілізаційний імпульс, інертний імпульс.

Ключові слова: розвиток, стійкість, динаміка, діагностика, імпульс.

УДК 330.36.012

JEL коди: M21, O20

Вступ. Існування явища когерентності, тобто логічного взаємозв'язку і взаємовпливу між усіма підсистемами функціонування підприємства, в управлінні процесами розвитку на засадах стійкості, спираючись на коеволюційний характер змін у підсистемах, визначає необхідність динамічного підходу до діагностики потенційних можливостей стійкого економічного розвитку підприємства. Розвиток підприємства у сучасному бізнес-середовищі може бути забезпечений лише за умови постійного відновлення балансу між достатнім рівнем гнучкості підприємства та його самоконтролю щодо збереження прийнятного простору стійкого функціонування. Ефективне управлінське рішення потребує багатогранної релевантної інформації, отримання якої неможливе без динамічної діагностики підприємства, зокрема наявності потенційних можливостей до забезпечення його розвитку в межах стійкого простору.

Постановка проблеми. Управління процесами розвитку на засадах економічної динаміки дозволяє як охарактеризувати динаміку розвитку підприємства як цілісної економічної системи, так і визначити динамічне співвідношення у темпах розвитку окремих підсистем підприємства. Динамічний підхід до аналізу й діагностики діяльності та розвитку підприємства набув поширення у працях В. К. Бурлачкова [2], М. А. Бетілгірієва [1], С. П. Дьошиної [3], Н. В. Касьянкової [4], С. Г. Светунькова [5] та

^і Іванчук Катерина Олександрівна, старший викладач, аспірант кафедри економіки підприємства Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського МОН України, м. Кривий Ріг.

© К. О. Іванчук, 2015

ін. Однак певне коло питань щодо застосування динамічного підходу при визначенні потенційних можливостей розвитку підприємства на засадах стійкості не розкрито в науковій економічній літературі на належному рівні.

Метою дослідження є діагностика можливостей стійкого економічного розвитку підприємства на основі трансформаційних змін вихідного базису розвитку цілісного поєднання статичних і динамічних діагностичних параметрів.

Результати дослідження. Динамічність моделі розвитку підприємства проявляється в постійному розвитку системи ресурсів і способів їх організації та слугує для виявлення і систематизації ресурсів і здібностей, необхідних для створення і утримання конкурентної переваги підприємства [4]. З огляду на авторський підхід до визначення категорії «стійкий економічний розвиток», що розглядається як зміна підприємством свого якісного стану за визначеним вектором і траєкторією з метою підвищення гнучкості та адаптивності, що відбувається в просторі стійкого функціонування, важливим результатом процесу динамічного діагностування є визначення ключових імпульсів, рушійних сил економічного розвитку в межах стійкого простору, тобто в рамках верхньої і нижньої меж показників динамічної рівноваги, що мають основоположне значення при розробленні стратегії і тактики забезпечення стійкого розвитку підприємства. В цілому конструктивність динамічного підходу в діагностиці ефективності господарювання і розвитку підприємства, на думку М. А. Бетілгірієва [1], визначається тим, що формальний апарат динамічної діагностики повинен спиратися на принципи динамічної порівняльності та супідрядності.

Використання динамічної діагностики для визначення можливостей подальшого розвитку торговельного підприємства в межах стійкого простору відбувається на основі дослідження трансформаційних змін вихідного базису розвитку підприємства в ефективному ринковому просторі функціонування за певний період часу.

Іманентна сутність вихідного базису розвитку як сукупності ресурсів, компетенцій, резервів ініціації та реалізації розвитку відображає ефективний простір, що формується підприємством шляхом розвитку потенціалів виживання та стійкості. Відповідно вищий рівень якості потенційного стану дозволяє сформувати більший простір ефективного функціонування, що в контексті цілей забезпечення стійкого економічного розвитку є не лише необхідним базисом ініціації процесів розвитку, а й своєрідним запасом стійкості функціонування, що забезпечує підприємству можливості припустимого динамічного коливання основних індикативних показників рівня якості потенційних станів виживання і стійкості. Встановлення напрямків трансформації вихідного базису розвитку торговельного підприємства характеризує зміну площі корисного простору для ініціації та реалізації процесів розвитку. Однак, окрім нарощування кількісного обсягу потенціалів виживання та стійкості, важливе місце має урахування динаміки структурних змін. Динамічна узгодженість потенціалів виживання і стійкості дозволяє зробити висновок про рівень якісного обсягу цих потенціалів для подальшого розвитку, що характеризується рівнем динамічної стійкості торговельного підприємства.

Таким чином, практично діагностика напрямків трансформації вихідного базису розвитку реалізується за допомогою синхронізації зміни рівня якості потенціалу виживання та зміни рівня якості потенціалу стійкості за досліджуваний період часу. Відповідно до узгоджених даних визначається напрямок трансформації вихідного базису розвитку за такими типами:

1. Синхронно зростаючий, що відображує стале зростання рівнів якості потенціалу виживання та потенціалу стійкості.

2. Синхронно спадний, що відображає стале зниження показників рівнів якості потенціалу виживання та потенціалу стійкості

3. Стагнаційний, при якому не відбувається зміни рівнів якості потенціалів виживання й стійкості, або зміна їх не є суттєвою.

4. Інверсний, який характеризується зворотним напрямком зміни рівнів якості потенціалів.

5. Асинхронний, що відображає різноспрямовану нелінійну зміну рівнів якості потенціалу виживання та потенціалу стійкості.

Відзначимо, що при інтерпретації трансформаційних типів вихідного базису розвитку необхідно враховувати те, що напрямок трансформації через високий рівень динамічності і турбулентності факторів середовища функціонування підприємства не є абсолютно недискретним показником, тому більш доцільним є формування висновку на основі загальної тенденції зміни.

Однак висновок про наявність та якість вихідного базису розвитку неможливо зробити лише на основі ретроспективного визначення напрямків його трансформації, що є статичним діагностичним параметром, оскільки навіть в умовах синхронно зростаючого типу трансформації важливе значення мають структурні зміни локальних складових потенціалів виживання (інтелектуально-кадрова, матеріальна, організаційно-управлінська, складова товарного забезпечення) та стійкості (фінансова та економічна складові). Це обумовлено тим, що характерною ознакою економічної динаміки є швидкість зміни окремих елементів системи, що виражається у не ідентичності вектора і темпів проходження економічних процесів. Відтак використання для динамічної діагностики індексних (темпових) характеристик дозволяє зіставити між собою показники, які є статично непорівнянними, та отримати науково обґрунтоване інформаційно-аналітичне підґрунтя для розроблення системи управління і забезпечення стійкого економічного розвитку.

Відповідно до зазначених засад проведення динамічної діагностики вихідним етапом цього процесу є побудова економічної діагностичної моделі, що в заданих умовах є динамічним нормативом.

Динамічний норматив являє собою сукупність показників, упорядкованих за темпами зростання, а підтримання цього порядку впродовж тривалого часу забезпечує найкращий режим функціонування економічної системи [3; 4; 5], що ґрунтується на відновленні балансу ефективного використання наявного потенціалу та формуванні потенційних можливостей і резервів для зміни підприємством якісного стану. Основною перевагою використання динамічного нормативу є те, що він не лише робить можливим порівняння динамічних характеристик підприємства, а і враховує якість швидкості, тобто встановлює переважний порядок цих швидкостей.

Відповідно до моделі ієрархічної діагностики потенційних станів підприємства за допомогою динамічного нормативу встановлюється ієрархічний зв'язок між швидкістю розвитку окремих підсистем, що забезпечують досягнення стану виживання та стійкості, що координується та інтегрується до цілісного просторово-динамічного образу підприємства шляхом зміни підприємством свого якісного стану не лише в межах стійкого простору, але й згідно із наявним рівнем гомеостазу системи, що виражається рівнем динамічної стійкості для запобігання виникненню надмірної кількості флуктуацій, спричинених активізацією процесів розвитку підприємства.

Важливою умовою застосування динамічних нормативів у діагностиці діяльності підприємства є те, що нормативний ряд повинен узгоджуватися зі специфікою

діяльності досліджуваної сукупності підприємств. Тобто при розрахунку рівня динамічної стійкості обов'язково повинні бути враховані структурні особливості формування ресурсів підприємства та домінуючі характеристики тих підсистем підприємства, що підлягають динамічній діагностиці.

Шість локальних складових потенційних станів виживання та стійкості торговельного підприємства за швидкістю зміни їхньої інтегральної ефективності поєднані такою формалізованою залежністю:

$$Z_{ts} > Z_{ous} > Z_{iks} > Z_{ms} > Z_{fs} > Z_{es}, \quad (1)$$

де Z_{ts} – темп зміни інтегрального показника за складовою товарного забезпечення; Z_{ous} – темп зміни інтегрального показника за організаційно-управлінською складовою; Z_{iks} – темп зміни інтегрального показника за інтелектуально-кадровою складовою; Z_{ms} – темп зміни інтегрального показника за матеріальною складовою; Z_{fs} – темп зміни інтегрального показника за фінансовою складовою; Z_{es} – темп зміни інтегрального показника за економічною складовою.

Визначена нами послідовність показників динамічного нормативу відповідає таким основним положенням:

1. Потенціал виживання повинен розвиватися більшими темпами за потенціал стійкості, оскільки саме таке співвідношення формує необхідний базис для забезпечення тривалого розвитку підприємства у межах стійкого простору.

2. Відповідно до функціонально-домінантного підходу домінуючою складовою в діяльності торговельного підприємства, зокрема в ресурсній підсистемі, є складова товарного забезпечення, динамічне зростання ефективності управління якою пришвидшує позитивну зміну інтегральної ефективності інших складових.

3. Організаційно-управлінська складова як безпосередньо, так і певною мірою опосередковано впливає на якість інших складових, тому темп зміни інтегрального показника організаційно-управлінської складової повинен переважати над темпами зміни інтелектуально-кадрової і матеріальної складових.

4. Значущість матеріальної складової може змінюватися залежно від формату, розміру та наявної матеріальної бази торговельного підприємства, проте функціонування сучасних підприємств на клієнтоорієнтованих ринках дозволяє говорити про пріоритетність інтелектуально-кадрової складової над матеріальною.

5. У співвідношенні фінансової та економічної складових потенціалу стійкості більший пріоритет традиційно має фінансова складова, управління якою спрямоване на забезпечення належних рівнів ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Кількісна оцінка динамічної стійкості підприємства здійснюється на основі порівняння фактичної динаміки стійкості, яка характеризується показниками-індикаторами порівняно з їх нормативними значеннями, відповідним режимом діяльності підприємства з найбільшою стійкістю процесу змін підприємства в напрямку вдосконалення, який характеризується тенденцією підвищення ефективності діяльності підприємства [4].

Практично співвіднести між собою фактичні і нормативні швидкості зміни складових економічної діагностичної моделі, що характеризує рівень динамічної стійкості підприємства, можливо за допомогою використання коефіцієнтів рангової кореляції Кенделла і Спірмена, що формалізовано поєднані таким чином:

$$K_{ds} = (1 + K_k)(1 + K_s)/4, \quad (2)$$

де K_{ds} – коефіцієнт динамічної стійкості; K_k – коефіцієнт Кенделла; K_s – коефіцієнт Спірмена.

Зауважимо, що концепція стійкого розвитку припускає коливання показників у межах стійкого простору, тому при зіставленні фактичного та нормативного рівнів динамічної стійкості доцільно оперувати не відносним відхиленням звітного й базисного років, що є моментним індикатором, а використовувати середньорічні темпи зміни, які дійсно характеризують динаміку показників та їхній внутрішній потенціал до нарощування можливостей зміни підприємством свого якісного стану в стійкому просторі функціонування.

На основі трактування значення коефіцієнта динамічної стійкості виходить із належності до однієї із трьох зон:

1. Зона від'ємної динамічної стійкості ($K_{ds} < -0,01$), що свідчить про зниження можливостей підприємства до забезпечення стійкого розвитку на основі набутих рівнів якості потенціалів виживання та стійкості.

2. Флет-зона динамічної стійкості ($K_{ds} \in (-0,01; 0,01)$), що свідчить про інертні можливості підприємства, які самі по собі не є активним фактором ініціації та реалізації процесів розвитку, а виникають або зникають під впливом сукупності інших факторів.

3. Зона додатної динамічної стійкості ($K_{ds} > 0,01$), що свідчить про підвищення можливостей підприємства до зміни свого якісного стану на основі використання наявних резервів.

Зіставлення результатів оцінки рівня динамічної стійкості та синхронізації рівнів якості потенціалу виживання та потенціалу стійкості дозволяють побудувати матрицю імпульсних характеристик вихідного базису розвитку (рис. 1), тобто визначити, які зміни якісного стану можуть бути реалізовані підприємством на основі набутого потенціалу визначеного обсягу та якості.

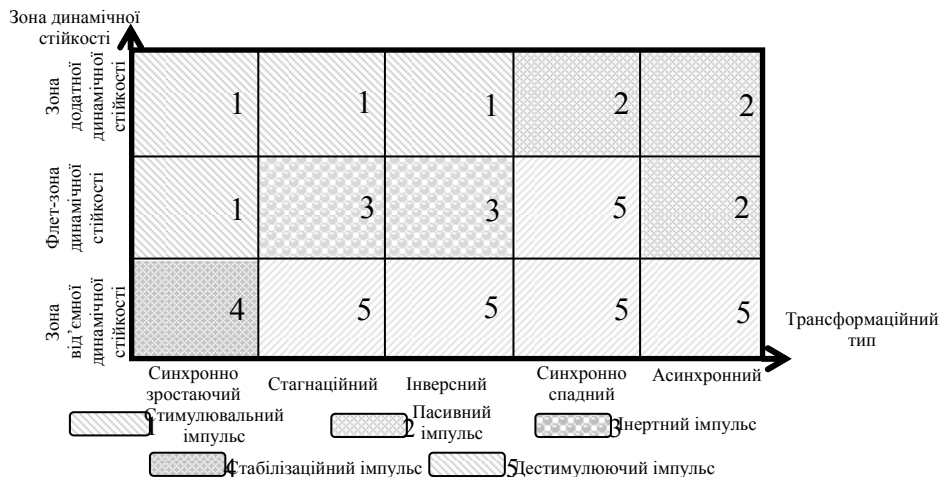

Рис. 1. Матриця імпульсних характеристик вихідного базису розвитку підприємства [авторська розробка]

Матриця імпульсних характеристик залежно від співвідношення зони динамічної стійкості і трансформаційного типу дозволяє виокремити п'ять видів імпульсів, що генеруються на основі набутого вихідного базису розвитку.

Стимулювальний імпульс є найбільш бажаним, кращим варіантом для підприємства, оскільки обумовлює наявність необхідного підґрунтя для ініціації та реалізації процесів розвитку на засадах стійкості.

Дестимулювальний імпульс може свідчити або про пріоритетність спадного вектора розвитку, що в заданих умовах забезпечить підприємству збереження стану рівноважного функціонування, або за наявності додаткових активних факторів певний час підтримувати фазу стагнаційного розвитку.

Пасивний імпульс передбачає те, що сформований вихідний базис розвитку не є визначальним фактором ініціації та реалізації процесів розвитку, однак його кількісно-якісні характеристики можуть стати основою для стійкого розвитку за умови виникнення додаткових збудників розвитку.

Стабілізаційний імпульс свідчить про те, що першочерговим завданням підприємства є відновлення динамічної узгодженості локальних складових потенціалів виживання та стійкості. Виникнення такого імпульсу не є суттєвою перешкодою для ініціації процесів розвитку. На фоні збільшення корисного простору ефективного функціонування підприємство може здійснювати перехід до іншого атратора.

Інертний імпульс пріоритетом визначає необхідність підтримки наявних конкурентних переваг та нарощування вихідного базису розвитку у кількісному і якісному аспектах у рамках стагнаційного вектора розвитку, оскільки виникнення інертного імпульсу свідчить про відсутність необхідної платформи для ініціації та реалізації процесів розвитку у межах стійкого простору.

Висновки і перспективи подальших наукових розробок. Запропонована методика здійснення діагностики вихідного базису розвитку торговельних підприємств є цілісно інтегрованою системою оцінки перспектив і можливостей забезпечення стійкого економічного розвитку, що дозволяє сформулювати якісно наповнене інформаційно-аналітичне підґрунтя для розроблення дієвої стратегії забезпечення розвитку підприємства з позицій стійкості та впровадження в діяльність підприємства ефективних тактичних і оперативних інструментів реалізації цієї стратегії.

Література

1. Бетилгириев, М. А. Структурно-динамическое оценивание деятельности при управлении ресурсами предпринимательских корпоративных структур [Электронный ресурс] / М. А. Бетилгириев. – Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles/6834/>.
2. Бурлачков, В. К. Турбулентность экономических процессов: теоретические аспекты / В. К. Бурлачков // Вопросы экономики. – 2009. – № 11. – С. 90–97.
3. Дёшина, С. П. Оценка эффективности управления персоналом на основе модели динамического норматива [Электронный ресурс] / С. П. Дёшина. – Режим доступа: http://vernadsky.tstu.ru/pdf/2009/02/rus_28.pdf.
4. Касьянова, Н. В. Методичний підхід до оцінки кризового стану підприємства / Н. В. Касьянова // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 776. – С. 26–32.
5. Светуньков, С. Г. Комплекснозначный анализ и моделирование неравномерности социально-экономического развития регионов России [Электронный ресурс] / С. Г. Светуньков, А. В. Заграновская, И. С. Светуньков – СПб. – Режим доступа: <http://sergey.svetunkov.ru/economics/complex/files/MD2012.pdf>, 2012. – 129 с.

Отримано 03.02.2015 р.

Динамическая диагностика потенциальных возможностей устойчивого экономического развития торгового предприятия

КАТЕРИНА АЛЕКСАНДРОВНА ИВАНЧУК*

** старший преподаватель, аспирант кафедры экономики предприятия
Донецкого национального университета экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского,
ул. Багратиона, 31, г. Кривой Рог, 50025, Украина,
тел.: 066-623-8066, e-mail: katerina.ivanchuk@gmail.com*

Динамизм, свойственный современной бизнес-среде, должен быть экстраполированный на методы, которые используются для научного обоснования системы управления предприятием. Этим обусловлено формирование подхода к диагностике возможностей обеспечения устойчивого развития на основе использования динамических и статических параметров путем исследования направлений трансформации исходного базиса развития, в результате чего определено пять типов трансформационных направлений: синхронно возрастающий, синхронно спадающий, стагнационный, инверсный, асинхронный. Доказано большое значение структурных изменений локальных составляющих потенциальных состояний выживания и устойчивости. Предложено и обосновано динамическую и диагностическую модель, которая отражает скорость изменения локальных составляющих потенциальных состояний и позволяет рассчитать коэффициент динамической устойчивости, согласно которому определены три зоны его принадлежности – зона положительной динамической устойчивости, зона отрицательной динамической устойчивости, флет-зона динамической устойчивости. Разработана матрица импульсных характеристик, которая в зависимости от соотношения зоны динамической устойчивости и трансформационного типа позволяет выделить пять видов импульсов, которые генерируются на основе сформированного исходного базиса развития, – стимулирующий импульс, дестимулирующий импульс, пассивный импульс, стабилизационный импульс, инертный импульс.

Ключевые слова: развитие, устойчивость, динамика, диагностика, импульс.

*Mechanism of Economic Regulation, 2015, No 1, 47–54
ISSN 1726-8699 (print)*

**Dynamic Diagnosis of Potential Opportunities
for Trade Enterprise Steady Economic Development**

KATERYNA O. IVANCHUK*

** Senior lecturer, postgraduate of Department of Economics of enterprise,
Donetsk national university of economics and trade named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Bagrationa Street, 31, Kryvyi Rig, 50025, Ukraine,
phone: 00-380-66-623-80-66, e-mail: katerina.ivanchuk@gmail.com*

Manuscript received 03 February 2015.

The dynamism inherent in today's business environment has to be extrapolated to the methods used for the scientific substantiation of the enterprise management system. This is due to the formation of an approach to the diagnosis of opportunities for steady development through the use of dynamic and static parameters by examining direction of original development basis transforming. As a result is defined five types of transformation directions: synchronous rising, synchronous falling, stagnation, inverse, asynchronous. Proved the importance of the structural changes of local component of survival and stability potential conditions. Proposed and justified a dynamic diagnostic model, which reflects the rate

of change of potential states local components and allows us to calculate the coefficient of dynamic stability. According to this coefficient identified three areas of its belonging – positive dynamic stability zone, negative dynamic stability zone, flat-zone of dynamic stability. Developed a matrix of impulse characteristics, which, depending on the correlation of dynamic stability zone and transformation type allows to identify five types of impulses, which are generated based on original development basis, – stimulating impulse, non-stimulating impulse, passive impulse, stabilization impulse, inert impulse.

Keywords: development, steadiness, dynamics, diagnosis, impulse.

JEL Codes: M21, O20

Figures: 1; *Formulas:* 2; *References:* 5

Language of the article: Ukrainian

References

1. Betilgiriev, M. A. “Structural and dynamic evaluation of resource management of business corporate structures”. <http://www.creativeconomy.ru/articles/6834>. (In Russian)
2. Burlachkov, V. K. (2009) “Turbulence of economic processes: theoretical aspects”, *Voprosy ekonomiky*, 11, 90–97. (In Russian).
3. Dioshina, S. P. (2009). “Evaluating the effectiveness of human resource management based on the model of dynamic standard”. http://vernadsky.tstu.ru/pdf/2009/02/rus_28.pdf. (In Russian)
4. Kasianova, N. V. (2009) “Methodical approach to assessing crisis enterprise”, *Visnyk Natsionalnogouniversytetu “Lvivskapolitehnika”*. *Menedzhment ta pidpryemnutstvo v Ukraini: etapy stanovlennya I problem rozvytku*, 776, 26–32. (In Ukrainian).
5. Svetunkov, S. G., Zagranovskaya, A. V., Svetunkov, I. S. (2012). “Complex-valued analysis and modeling of uneven socio-economic development of regions of Russia”. <http://sergey.svetunkov.ru/economics/complex/MD2012> (In Russian)